

Damian P. Bogdan

MIRELA COMĂNESCU

Cu o activitate de peste 50 de ani pe tărâmul istoriei medii, cercetător, profesor și specialist marcant în domeniul limbilor slave și în diplomatică, Damian P. Bogdan a avut o contribuție esențială în promovarea științelor auxiliare ale istoriei. Lucrările sale analitice și sintetice sunt și astăzi un bun material de studiu pentru studenți și specialiștii în istoria medie. Serioasele investigații asupra unui număr impresionant de surse, unele dintre ele inedite, au făcut ca lucrările sale să fie extrem de profunde și sistematice.

Născut la 1 iulie 1907, la Butești, comuna Cobani, raionul Bălți (Basarabia), a urmat cursurile gimnaziale la Bălți, iar din anul 1925 a început cursurile Facultății de Filozofie și Litere din București, specialitatea geografie-istorie, pe care a absolvit-o în anul 1930. Aici a avut ocazia să înceapă studiul filologiei, istoriei și culturii slave, sub conducerea unor renumiți profesori, precum P. Cănel și P. P. Panaitescu¹. În același an obține și diploma de absolvire a Școlii Superioare de Arhivistică din București, cu o lucrare realizată sub îndrumarea lui P. P. Panaitescu și având ca temă *Nouă documente slavo-române din sec. XV-XVI*. Toate documentele erau inedite, aflate în colecțiile Academiei Române, cel mai vechi fiind emis în anul 1464 în cancelaria lui Radu cel Frumos, iar ultimul în cea a lui Mihai Viteazul, în anul 1594. Documentele sunt transcrise și traduse, fapt ce demonstrează „cunoașterea temeinică a paleografiei slave de către autorul lucrării, iar traducerea, care este peste tot corectă, arată și cunoașterea limbii slave a vechilor noastre documente”². P. P. Panaitescu mai apreciază și faptul că lucrarea este precedată de o introducere în care autorul studiază documentele din punct de vedere diplomatic și al limbii, „dovedind serioase cunoștințe de metodă”³.

În perioada 1929-1937 a activat în cadrul Arhivelor Statului în calitate de arhivist-paleograf, luând contact de tânăr cu munca în arhive și cu documentele. În anul 1933 obține titlul de doctor în istorie, cu mențiunea „magna cum laudae”, cu o teză extrem de importantă: *Diplomatica slavo-română din secolele XIV- XV*, foarte apreciată de către comisia de examen, formată din specialiști de marcă ai

---

¹ Vezi și biografia publicată de I. K. Begunov, *Prof. Damian P. Bogdan (k 65 – letiiu so dnia rojdeniia)*, în „Études balkaniques”, IX, 1973, 2, p. 148-149; Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare D.A.N.I.C.), fond *Bogdan Damian*, dosar 1/50, f. 52.

² D.A.N.I.C., fond *Școala de Arhivistică*, dosar 9 1930, f. 29.

³ *Ibidem*.

istoriei medievale: P. P. Panaitescu, C. C. Giurescu, O. Densușianu, P. Cancel⁴. Acest prim interes pentru documentele slavo-române din Țara Românească și Moldova a fost și primul mare succes în domeniul științific al lui Damian Bogdan. Cercetările sale sunt continuate, din acest an, în paralel cu activitatea de la Arhivele Statului, și în cadrul Bibliotecii Academiei Române, unde ocupă postul de paleograf și bibliotecar principal la secția de manuscrise, până în anul 1950. Aici a avut posibilitatea să studieze, pe lângă o serie de documente, și un număr impresionant de manuscrise slavo-române, strângând un bogat material pe care l-a prezentat în diferite lucrări ale sale. Tot în această perioadă își începe și activitatea didactică, ocupând postul de asistent la cursul de istoria slavilor la Universitatea din București⁵. Dorința puternică de permanentă perfecționare nu-l părăsește nici o clipă, în anul 1938 absolvind cursul de un an de expertiză grafică la Școala de Arhivistică, susținut de Henry Stahl, cu care Damian P. Bogdan colaborase deja din anul 1936 la întocmirea *Manualului de paleografie slavo-română*. În această perioadă publică și o altă lucrare de mare importanță pentru istoriografia românească, *Diplomatica slavo-română*, lucrare ce a contribuit la acoperirea unui gol care exista în acea perioadă în literatura noastră de specialitate, în comparație cu țările vecine care deja aveau destule studii în acest domeniu. De asemenea, din anul 1933 până în 1942 este asistent la Facultatea de Litere și Filozofie din București⁶. Din anul 1939 ocupă postul de profesor suplinitor la Catedra de paleografie slavă și limba textelor, de la Școala Superioară de Arhivistică, până în anul 1942, când, datorită unei foarte bune colaborări cu această instituție și a contribuțiilor extrem de importante la studiul istoriei, diplomatiei și paleografiei, este recomandat de către profesorul Ștefan Ciobanu spre a fi numit profesor definitiv⁷, post ce îl ocupă până în anul 1948, când devine profesor la Institutul de Arhivistică și Paleografie, până în anul 1950. În același timp își continuă activitatea la catedra Universității din București, obținând titlul de conferențiar și apoi pe cel de profesor (1942), contribuind astfel la formarea unui mare număr de specialiști în paleografie slavonă și diplomatică. Cursurile sale erau în permanență actualizate cu noi informații pe care profesorul le obținea fie din documente, fie din lucrările nou apărute sau în urma participării

⁴ Constantin Bălan, *Le professeur Damian P. Bogdan lors de son 75^e anniversaire*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XXI, nr. 3-4, 1982, p. 462.

⁵ *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 64.

⁶ Vezi și biografia realizată de către Jana Balaciu și Rodica Chiriacescu în *Dictionar de lingviști și filologi români*, București, Editura Albatros, 1978, p. 72.

⁷ Pentru mai multe informații privind activitatea în cadrul Școlii de Arhivistică vezi Mirela Comănescu, *Damian P. Bogdan, profesor de paleografie slavă la Școala de Arhivistică din București*, în „Hrisovul”, serie nouă, nr. VIII, 2002, p. 124-128.

la diferitele congrese internaționale, fapt pregnant și din cercetarea fondului personal păstrat în depozitele Arhivelor Naționale.

A îndrumat și activitatea candidaților la titlul de doctor în științe, la specialitatea Arhivistică și științele auxiliare ale istoriei, peste 20 de ucenici ai săi lucrând în diferite instituții de cultură, printre ei numărându-se V. Strempel, V. Vasilescu, Șt. Hurmuzache, L. Sigheș⁸.

După război, activitatea științifică a profesorului s-a îndreptat și asupra legăturilor poporului român cu cel bulgar, grec, rus sau ucrainean. Astfel, în anul 1957, pentru lucrarea *Legăturile serdarului Anastasie Lupu cu rușii, 1721-1751*, a primit premiul Academiei de Științe a României⁹.

Lunga sa activitate științifică în domeniul paleografiei slavone și a științelor auxiliare ale istoriei a fost recunoscută de către mari oameni de știință din țară, precum P. P. Panaitescu sau N. Iorga, care au apreciat cunoștințele particulare dobândite în urma profundelor cercetări întreprinse.

Contactele științifice nu le-a purtat numai cu reputați profesori din țară, ci și din străinătate, fapt ce rezultă și dintr-o însemnare făcută de către Damian Bogdan, în care a trecut, pe țări, lista oamenilor de știință străini cu care făcea schimb de publicații și de corespondență. Printre aceștia se numărau nume mari de specialiști din Uniunea Sovietică, precum academicianul M. N. Tihomirov, A. A. Sidorov, membru al Academiei de Științe al U.R.S.S., M. V. Șčepkina, șefa Serviciului Manuscrise din cadrul Muzeului Istoric de Stat din Moscova, dar și din Sankt Petersburg (D. S. Lehačev, membru corespondent al Academiei), Kiev și Lvov. Avea legături și cu importanți cercetători din Franța (Charles Samaran, membru al Institutului Franței), Belgia (Claude Blackvis, profesor universitar la Bruxelles), Anglia sau Grecia¹⁰. Tot în contextul legăturilor cu lumea științifică de peste hotare sunt demne de amintit și o serie de referate întocmite de către profesor pentru lucrări de doctorat ale unor cercetători ruși, printre care amintim pe N. S. Antoșina, M. F. Boiko, L. N. Pușkareva¹¹.

Bogata sa activitate pe tărâmul documentelor slavo-române, „serioasa pregătire științifică, o metodă minuțioasă de cercetare și o cunoaștere profundă a textelor românești vechi și a limbii slavone”¹² l-au recomandat să participe, alături de alți specialiști, la pregătirea corpusului de *Documente privind Istoria României*, seria A. Moldova și B. Țara Românească¹³.

⁸ I. K. Begunov, *op.cit.*, p. 148; D.A.N.I.C., fond *Bogdan Damian*, dosar 50, f. 53.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ D.A.N.I.C., fond *Bogdan Damian*, dosar 50, f. 118-119.

¹¹ I. K. Begunov, *op.cit.*, p. 149; D.A.N.I.C., fond *Bogdan Damian*, dosar 50, f. 53.

¹² D.A.N.I.C., fond *Școala de Arhivistică*, dosar 34, f. 64.

¹³ Constantin Bălan, *op. cit.*, p. 462.

Activitatea științifică a lui Damian P. Bogdan este consacrată mai ales filologiei și lingvisticii româno-slave, studiile sale acordând o atenție deosebită limbii documentelor slavo-române: *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române* – 1946, *Caracterul limbii textelor slavo-române* – 1946. A fost preocupat și de editarea unor documente inedite slavo-române, în special cele provenite din cancelaria Moldovei: *Acte moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare* – 1938, *Acte moldovenești din anii 1426-1502* – 1947.

Datele culese de-a lungul timpului din imensul material studiat le-a utilizat în diferite studii și articole publicate, dar și în lucrări distincte de o mare importanță, modele ale genului, unele dintre ele recunoscute și pe plan internațional. Apariția, în anul 1978, a volumului *Paleografia slavo-română. Tratat și album* a marcat „un stadiu înalt de cunoștințe dobândite de către școala românească de limbi slave, grație activității profesorului Damian P. Bogdan”¹⁴.

În cursul anilor 1941-1945 a publicat numeroase studii, ediții și articole printre care amintim: *Pomelnicul mănăstirii Bistrița* (1941), prima ediție completă a textului slav, ediție critică însoțită de traducerea românească și o analiză a conținutului „în care autorul prezintă rezultate foarte bune ale unor grele întreprinderi, dar absolut necesare pentru cunoașterea vechilor izvoare ale istoriei românești”¹⁵, *Despre daniile românești la Athos* (în „Arhiva românească”–1941), *Un pomelnic al mănăstirii Bisericieni atribuit mănăstirii Bistrița* („Hrisovul”–1941), *Basarabeianul Polihron Sârcul și contribuția lui la cultura românească veche* („Arhiva românească”–1942), *Culegere de facsimile pentru Școala de Arhivistică, Șeria slavă*, în colaborare cu Aurelian Sacerdoțeanu – 1943, și multe altele, după cum rezultă din lista privind activitatea științifică în această perioadă, întocmită de către profesorul Damian P. Bogdan pentru Școala de Arhivistică¹⁶. Aceste studii vin să completeze lista de lucrări întocmite până să devină profesor la această instituție, dintre care vom enumera doar câteva: *Contribuțiuni la studiul diplomatiei vechi moldovenești* – 1935, *Ioan Bogdan și manuscrisele lui din Biblioteca Academiei Române* – 1934, *Contribuții la Bibliografia Românească Veche* - 1938¹⁷.

Cercetările sale în domeniul științelor auxiliare ale istoriei, precum sigilografia, filigranologia, codicologia, diplomatica, lingvistica, onomastica,

¹⁴ *Ibidem*, p. 463.

¹⁵ Vezi pe larg recenzia lui C. Andreescu în „Arhiva românească”, tomul VII, 1941, p. 364.

¹⁶ D. A. N. I. C., fond Școala de Arhivistică, dosar 62, f. 24.

¹⁷ Vezi lista completă anexată de către Damian P. Bogdan cererii adresate în data de 5 noiembrie 1939 directorului Școlii de Arhivistică, Aurelian Sacerdoțeanu, pentru a fi numit profesor la această Școală, *Ibidem*, dosar 22, f. 58-58v, cât și cea întocmită de către I. K. Begunov, *op.cit.*, p. 148-149.

soldate cu diferite studii și articole publicate atât în țară cât și peste hotare, demonstrează preocupările multiple ale profesorului și dorința sa puternică de a aduce noi informații în aceste domenii.

Multe din tezele sale au fost cunoscute și pe plan internațional, la diferitele congrese la care a participat, precum cel de studii bizantine de la Paris din anul 1948, al VI-lea congres internațional de slavistică de la Moscova din anul 1958, la cel din anul 1962 de la Sofia, simpozionul dedicat lui Climent de la Ohrida, cu ocazia împlinirii a 1050 ani de la moartea sa, care s-a ținut la Sofia, în anul 1966, cel de la București din anul 1968 și multe altele. Damian P. Bogdan a participat la Sofia, la Seminarul internațional organizat de către CIBAL, abordând următoarele subiecte: *Rolul savanților cehoslovaci în studierea paleografiei româno-slave, Aportul savanților români la studiul filigranologiei, Aportul savanților români la studiul codicologiei și Influența diplomatiei bulgare și sârbe asupra diplomatiei*.

A fost un membru activ în cadrul Asociației slaviștilor din România, numărându-se printre personalitățile care au contribuit la fondarea acesteia, în anul 1956, iar din 1968 a fost membru al Asociației oamenilor de știință din România, activând și în Comitetul Național Român pentru studiul Sud-Estului Europei¹⁸.

Preocupările sale în domeniul științelor auxiliare ale istoriei reies și din lucrările dedicate acestor științe: *Științele speciale ale istoriei, Despre morile de hârtie din Țările Române, O străveche matrice de pecete românească, Despre codicologie. Filigranologia ca disciplină științifică*.

A fost interesat și de genealogiile unor familii boierești, precum Catargi, Rudeanu și Vlădăianu. Pe Damian P. Bogdan l-a preocupat în mod deosebit activitatea marelui slavist Ioan Bogdan, studiind în acest sens documente din dosarul acestuia ca student la Universitatea din Petersburg și corespondența purtată cu unii specialiști ruși (păstrată la Arhiva Centrală de Literatură și Artă din Sankt-Petersburg), pentru a se informa în vederea întocmirii lucrării *Legăturile slavistului Ioan Bogdan cu Rusia*. Tot în legătură cu activitatea acestui slavist a mai publicat lucrările *Legăturile slavistului Ioan Bogdan cu Viena, Ioan Bogdan în circuitul slavisticii europene*. A studiat și activitatea lui Antim Ivireanul, legăturile româno-ruso-ucrainene din secolul al XV-lea până la 1711, relațiile româno-georgiene, cât și cele armeano-georgiene.

Fișele bibliografice păstrate în fondul personal vin să demonstreze o dată în plus intensă activitate științifică a profesorului, preocupările sale multiple și dorința de a fi la curent cu ultimele cercetări întreprinse în domeniul istoriei și al științelor auxiliare ale istoriei, atât în țară, cât și în străinătate. În fond se

¹⁸ Constantin Bălan, *op. cit.*, p. 464.

păstrează și fișele întocmite de către Damian P. Bogdan pentru *Dicționarul textelor slavo-române*, așezate în 14 cutii, în ordine alfabetică.

Trebuie, de asemenea, să amintim și cele 11 role de microfilm pe care profesorul le-a predat, o dată cu documentele. Arhivelor Naționale și care se păstrează în prezent la depozitul de microfilme, în colecția Rusia, rolele numerele 111-113. Acestea conțin copii de pe manuscrise, precum *Zbornicul lui Isaia de la Slatina*, care cuprinde cronicile Putna I, cea a lui Macarie și cea a lui Eftimie, ce se păstrează la Biblioteca Științifică Centrală din Kiev, *Gramatica limbii ruse*, scrisă în timpul domniei lui Aleksei Mihailovici, la Moscova, în anul 1648, și o alta din anul 1721, scrisă în timpul lui Petru I, ambele păstrându-se la Biblioteca de Stat „V. I. Lenin”, din Moscova. De la Biblioteca Publică de Stat din Kiev, Damian P. Bogdan a microfilmat un curs de limba ucraineană, din anul 1930, al profesorului E. Timcenko, un *Dicționar onomastic slav sau Culegere de nume proprii*, elaborat de către preotul M. Moroșkin, lucrarea *Din istoria relațiilor Rusiei cu Răsăritul la jumătatea secolului XVII*, de Pavel Nikolaevski ș.a. De la Muzeul Istoric de Stat din Moscova a microfilmat scrisoarea lui Petru Movilă, mitropolitul Kievului, din 1 decembrie 1631, către Tomas Zamojski, în legătură cu tipărirea *Triodonului* mănăstirii Pecerski din Kiev, cât și textul acestuia (rola 112). Din depozitele aceleiași instituții a microfilmat și o serie de documente, iar de la Biblioteca Academiei de Științe din Kiev o serie de gramatici sau dicționare.

Strădaniile profesorului Damian P. Bogdan, concretizate într-un număr impresionant de studii și articole de o reală valoare, în domeniul slavonei și științelor auxiliare ale istoriei, alături de activitatea de dascăl la Universitatea din București și la Școala de Arhivistică, îl plasează în rândul celor care au avut o contribuție notabilă în cadrul istoriografiei românești și străine, distingându-se prin varietatea temelor abordate cât și prin rigurozitatea cu care le-a întocmit. Opera și activitatea sa, alături de cea a altor slaviști, constituie un material de studiu extrem de util, de care specialiștii în paleografie slavonă sau științe auxiliare ale istoriei nu pot face abstracție.